

En queer-läsning av Djuna Barnes

Recension

Carolyn Allen:

Following Djuna. Women lovers and the erotics of loss
Indiana university press 1996.

Nattens skogar utgör en del av den manliga modernismens litterära topografi, trots att den skrevs av en kvinna. En anledning till detta torde vara det faktum att T. S. Eliot, den modernistiska rörelsens överstepräst, beslöt sig för att välsigna Djuna Barnes' roman med ett förord. Förordet inledde både den brittiska (1936) och den amerikanska (1937) upplagan, men förvånansvärt få uttolkare har efter Eliots tämligen intetsägande kommentarer försökt belysa den komplicerade och suggestiva väv som texten utgör.

Till viss del kan den relativa tystnaden kring Djuna Barnes' författarskap förklaras med att hon värnade om både sina texter och sitt privatliv. De Barnes-biografier som hittills sett dagens ljus, både före och efter hennes död 1982, tynger därför gärna sitt föremål med epitet som "diktens Greta Garbo". I förbifarten noterar de uteslutande manliga biograferna dessutom gärna att Barnes var både vacker och hade stora bröst. Vad gäller deras läsningar av *Nattens skogar* poängteras berättelsens självbiografiska bakgrund. Romanens centrala kärlekshistoria, som utspelas mellan de kvinnliga gestalterna Nora och Robin, anses ge en bild av författarinnans eget förhållande med Thelma Wood – en ledtråd till detta tycks vara den engelska originaltiteln *Nightwood*. Marken var med andra ord synnerligen väl jämnad för ett feministiskt och queerteoretiskt återtagande av författarskapet. Detta inleddes 1991 med den stora antologin *Silence and power. A reevaluation of Djuna Barnes*. Här står texterna i centrum, och många av antologins bidragsgivare har sedermera gått vidare i ämnet. Detta gäller bland andra Carolyn Allen som vävt in sin uppsats från antologin i en ny bok, *Following Djuna: Women lovers and the erotic of loss*.

I Carolyn Allens läsningar går det att urskilja de senaste årens feministiskt teoretiska utveckling i allmänhet och inom Barnes-forskningen i synnerhet. Variabeln "genus", kön, har under innevarande decennium fått en vetenskaplig kollega. Kollegan skär rakt igenom genusbegreppet, vilket både ifrågasätts och

berikas. Den nya variabeln, sexualiteter, återfinns ofta under rubriceringen queer-theory. Den internationella rubriceringen myntades 1990 av amerikanska Teresa de Lauretis inför en konferens hon arrangerade vid University of California, Santa Cruz. Termen "queer" syftade till att verka som en subversiv underminering av normerande gränsdragningar. Men i dag betraktar de Lauretis termen som tämligen urvattnad, eftersom den fått representera alltför vida områden. Den politiska och vetenskapliga sprängkraften har gått förlorad, anser hon, men den åsikten är inte oomtvistad.

Carolyn Allen tror fortfarande på termen "queer" som subversiv kraft och väljer att tolka litterära texter utifrån begreppet. I *Following Djuna* tar hon fasta på en av motivkretsarna i *Nattens skogar*, den kvinnliga berättarens förlust av en älskad kvinna, och utifrån den försöker hon skissera en genealogi, en traditionslinje, av litterära verk. Kärlek intensifieras som bekant av frånvarons längtan, och denna förlustens erotik vill Allen analysera genom att parallellisera Barnes roman med två texter skrivna på 1990-talet – Jeanette Wintersons *Written on the body (Skrivet på kroppen)*, samt Rebecca Browns *The terrible girls* (finns ej på svenska).

Dessa tre författare har den lyriska prosans icke-lineära form gemensam. Men framförallt innefattar deras skildringar av kärlek mellan kvinnor inte någon rigid identitetsposition, och inte heller någon fastlåsende frågeställning om, eller orsaksförklaring till, varför kvinnor älskar varandra. Detta skiljer dem från vad Allen kallar för Hall-linjen, vilken emanerar från Radclyffe Hall och hennes roman *The well of loneliness (Ensamhetens brunn)*, vilken i likhet med *Nattens skogar* är en anglo-amerikansk produkt från mellankrigstiden. Halls lesbiska klassiker skildrar fasta identitetspositioner utifrån tydliga orsaksförklaringar, baserade på det sena 1800-talets betoning av homosexualitet som något medfött. Havelock Ellis var den framträdande auktoriteten bland arvsfaktorns företrädare, och han blev därför av Hall ombedd att skriva ett förord till hennes roman. Den litterära textens politiskt-moraliska upprop, vilket efterlyste samhällelig acceptans av (medfödd) homosexualitet, erhöll vetenskaplig dignitet medelst detta förord.

Diskussionen kring och jämförelsen mellan Hall-linjen och Barnes-linjen hade vunnit på att utvecklas mera. Det hade till exempel varit intressant med en problematisering av förordsförfattarnas roll av sanktionerande överhögheter, både vad gäller modernismen (i fallet Barnes-Eliot) och vetenskapligheten (Hall-Ellis). Allens återopande av en litterär genealogi hade dessutom vunnit i stabilitet med fler konkreta exempel på texter. Hall-linjen släpps tyvärr helt, och Barnes-linjen grävs inte upp förrän kring 1990. En än tydligare polemisering mot Catharine Stimpsons i sammanhanget välbekanta artikel från 1982, "Zero-degree deviancy: The lesbian novel in English", skulle också varit på sin plats.

På ett tämligen fyrkantigt sätt ritar Stimpson upp två litterära linjer utifrån hur lesbiska romaner slutar. *Ensamhetens brunn* och *Nattens skogar* får här husera tillsammans under rubriken "damnation-novel", fördömleroman, vilken med sitt olyckliga slut skiljer sig från de mer uppbyggligt lyckliga slutet. Men som pionjär på området förtjänar artikeln kompletterande komplikationer.

Allens resonemang har trots vissa svagheter ändå tydliga poänger. I sin läsning av *Nattens skogar* belyser Allen den relationsdynamik som hon benämner "erotik mellan kvinnor", en term hon föredrar framför " lesbisk erotik". Hon vill med detta undvika den identitetsproblematik som uppstått i kölvattnet av det poststrukturalistiska ifrågasättandet av fasta subjektskategorier. Därmed fokuseras fortlöpande processer istället för en förment slutprodukt, vilket passar queer-teorins analys av gränsöverskridande som hand i handske.

Inom både sekelskiftes-sexologin, som förespråkade arvsfaktorn, och freudianismen, som snarare förespråkade miljöfaktorn, patologiserades homosexualitet utifrån termen "likadan", vilken i sin tur kategoriserades under rubriken narcissistisk störning. Allens tes är att *Nattens skogar* skriver om "likadan" [sameness] till "liknande" [resemblance], vilket förskjuter innebörden av begreppet narcissism, i synnerhet så som det definierades av Freud i en uppsats från 1914. Allen förevisar härmed ett spännande och provocerande grepp - en litterär text tillåts omskapa läsningen av en teoretisk text och inte tvärtom, som brukligt är.

Enligt Carolyn Allen reviderar *Nattens skogar* den åtskillnad mellan anaklitiska och narcissistiska objektval som Freud skapade i sin definition av narcissism. Enligt en freudianskt anaklitisk modell förälskar man sig i någon som påminner om modern, medan det narcissistiska objektvalet är "likadan" som man själv. Men i *Nattens skogar* alternerar paret Nora och Robin mellan rollerna av mor och barn *samtidigt* som de väljer att älska en så kallat "likadan", en annan kvinna, vilket bryter ner den freudianska gränsen mellan anaklitisk och narcissistisk. Den erotiska dynamiken i romanen tar avstamp i denna typ av gränsupplösning, vilken Allen benämner "skillnadens likhet", dvs. likhet konstrueras som skillnad. *Nattens skogar* formulerar på sitt sätt en egen teori om lesbiskt begär.

Utifrån komplex av makt och begär spelar *Nattens skogar* ut frågor kring likhet och skillnad. Djuna Barnes väljer att låta maktstrukturen mellan kvinnliga älskande figurera som en mor-barnrelation. Detta litterära grepp har hon för övrigt använt upprepade gånger i sin litterära produktion. Erotiken i texten struktureras av de spänningar som uppstår mellan dessa två positioner, och i sin historiska kontext både producerar och reproducerar romanen samtida genuskonfigurationer. Det är främst Nora som intar rollen av Moder i enlighet med den ideologiskt konstruerade position som stod till buds. Just modersrollen

torde vara den mest institutionaliserade och kringgärdade roll som finns, vilket ger den en extra stark symbolbelastning.

Tyngdpunkten i *Nattens skogar* ligger på det avsnitt där Nora återberättar sin passionerade kärlekshistoria, som redan har skildrats i romanen. I återberättandet problematiseras modersroll och infantilisering och den erotiserade mor-barnrelationen dekonstruerar där sig själv. Texten ger därmed inte alls något stöd till de psykoanalytiska teorier som betraktar lesbianism som något pre-oidipalt, dvs. som ett slags substitut för relationen till modern. Istället ersätts freudiansk etiologi av ideologi, för att uttrycka det snärtigt à la Allen. Med det menar hon att genuspositioner inte emanerar från individers inre, utan konstrueras i en samhällelig koreografi. Så gott det nu går försöker vi, och Nora och Robin, att skapa oss själva utifrån de roller och positioner som erbjuds oss i en samhällelig kontext.

Queer-teorierna har banat väg för läsningar som undersöker textuella förskjutningar av traditionella genusformationer. Läsningarna har dock till övervägande del analyserat lesbiska författares texter om lesbiska kvinnor, eller homosexuella mäns texter om homosexuella män. Detta beror säkert på att dessa texter tydligt problematiserar könsrollernas begränsande genuspositioner, men en annan viktig faktor är givetvis belysningen av hittills marginaliserad litteratur. I likhet med feministernas vällovliga framplöskande av gömda och glömda författarinnor vill queer-teoretikerna öppna dörren till mörka författarskapsgarderober. Det arbetet måste fortgå, men förhoppningsvis kommer vi efterhand att få läsa textanalyser som inte utgår från en fastlagd identitetspositionering av författaren.

Kristina Fjelkestam